

Kâzım Karabekir'in Uygulamalarında Yaşayarak Öğrenme ve Eğitici Drama

Mustafa İsmail BAĞDATLI*

Özet

Kurtuluş savaşının önemli komutanlarından olan Kâzım Karabekir savaş ve savaş sonrası yıllarda yetim çocukların ellerinden tutarak onlara sahip çıkmış geleceğe hazırlayarak topluma faydalı insanlar haline getirmeyi amaçlamıştır. Bu hedefini gerçekleştirirken modern eğitim metotlarından biri olan eğitici dramayı kullanmıştır. Karabekir, dünyada eğitici drama çalışmalarının öncülerinden olmasına rağmen bu yönü ile tanınmamaktadır. Bu makale eğitici dramanın tarihi gelişimine şerh düşerek Karabekir'in bu konudaki çalışmalarına dikkat çekmeyi hedeflemektedir.

Anahtar Kelimeler: Kâzım Karabekir, drama, eğitici drama, yaşayarak öğrenme, eğitim.

Giriş:

Eğitici drama, yaşayarak öğrenmeyi temel almaktadır. Bir şeyin ne olduğunu tanımlamak ve onu bu şekilde öğretmek ile bir şeyin ne olduğunu hissettirerek ve onu yaşatarak, tattırarak öğretmek arasında fark vardır. Eğitici drama ikincisidir. II. Dünya savaşı sırasında çeşitli güçlükler yaşayan çocuklara drama yolu ile yardımcı olan ve 1967 yılında "Development Through Drama (Drama Yolu ile Gelişim)" isimli bir kitap yazan Brian Way kitabının başında şöyle bir örnek vermektedir; "kör kimdir?" diye bir soru sorulduğunda, "kör göremeyen kişidir." şeklinde

* Öğr. Gör. Dr., İstanbul Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Din Eğitimi Bilim Dalı, mismailbagdatli@yahoo.com.

bir cevap alınabilir. Veya başka bir şekilde şöyle cevaplanabilir, “gözlerini kapat ve gözlerini sürekli kapalı tutarak bu odadan dışarı çıkmaya çalış”. Brian Way, burada verilen ilk cevabın insanı zihnen tatmin ettiğini, fakat ikinci cevabın tecrübeyi yaşayan kişiyi direkt olarak olayla karşı karşıya getirdiğini, hayal gücünü zenginleştirdiğini ve zihnini olduğu kadar kalbi ve ruhunu da etkilediğini ifade etmektedir.¹ Eğitici dramada amaç, anlamak, farkına varmak ve öğrenmektir. Oyun, sadece bir araç olarak kullanılmaktadır.² Eğitici dramayı şu şekilde tanımlamak mümkündür: “Bir eylemin bir olayın, duygunun, çeşitli rollerin, bir kavramın, konunun ya da öykünün, hatta şiirin, canlı ya da cansız varlıkların sözel ve sözsüz, kendiliğinden davranışlarla, taklit yolu ile temsili olarak ifade edilmesi, canlandırılmasıdır.”³

Eğitici drama belirli uygulama tekniklerine sahiptir. Değerlendirmeye zemin oluşturması açısından bu konuya kısaca temas etmekte fayda vardır. Eğitici dramada Rol oynama, Paralel çalışma, zihinde canlandırma, müzikle drama, pandomim, öykü/olay canlandırma, resim yapma, kukla oyunları gibi teknikler bulunmaktadır.

Rol Oynama: Psikodramada da başvurulan bir yöntem olan rol oynama, kişinin kendisinin olmayan bir rolü davranışlarıyla oynamasıdır.⁴ Daha çok karakterin özelliklerini ve hislerini canlandırma olarak tanımlanmaktadır.⁵ Ancak psikodramada amaç terapidir. Eğitici dramada asıl amaç, çeşitli rolleri oynayarak anlamak ve öğrenmektir. Eğitici drama denildiğinde ilk etapta anlaşılan teknik rol oynamadır. Diğer teknikler rol oynamayı destekler tarzda ona hazırlık ya da konuyu pekiştirmek maksadıyla gerçekleştirilen uygulamalardır. Rol oynama tekniği ile hayatta karşılaşılan pek çok durum yapay bir ortamda yaşanabilmektedir. Rol oynama doğaçlama olarak oynanabileceği gibi, bir metne bağlı olarak da gerçekleştirilebilmektedir. Mesela, camiye giriş adabı, yemek yeme adabı, öğrenci-öğretmen ilişkileri, çocuk-ana baba ilişkileri, büyüklere saygı gibi unsurları içeren pek çok durum rol oynama tekniği ile canlandırılarak öğrencilere kavratılabilmesi mümkündür. Rol oynama yöntemi ile çocuk başkasının yerine kendini koyarak empati yeteneğini geliştirebilmektedir.

1 Bkz. Brian Way, *Development Through Drama*, Humanities Press, Atlantic Highlands N. J. , America 1973, s. 1.

2 Bkz. Nellie McCastlin, *Creative Drama in Primary Grades*, Longman Inc., New York 2000, s. 13.

3 Alev Önder, *Yaşayarak Öğrenme için Eğitici Drama*, Epsilon Yayınları, İstanbul 2000, s. 32.

4 Psikodrama hakkında geniş bilgi için bkz., J.L. Moreno, *Sosyometrinin temelleri*, çevr.N. Şazi Kösemihal, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 1963, s. 74-82.

5 Bkz. Fatma Tezel Şahin, “Doğaçlama ve Rol Oynama”, *Okul Öncesi Eğitimde Drama*, Kök Yayınları, Ankara 2003, s. 152.

Mesela anne baba veya öğretmen rolünü canlandırarak onların duygularını anlama imkânına sahip olacaktır. Bu çocuğun bakış açısını geliştirecek olaylara ve kişilere farklı açılardan bakma imkânı verecektir. Etkinlik sırasında rol değiştirmek de bu noktada faydalı olacaktır.⁶ Mesela anne rolünü oynayan kişi çocuk rolüne geçerek oyun tekrar oynanırsa aynı kişiler hem çocuk hem de anne olma imkânına sahip olarak bakış açılarını geliştireceklerdir.

Paralel Çalışma: Tüm çocukların ikiye, üçerli, dörderli gruplar halinde ortak bir etkinliği yapmasıdır. Ortak etkinlik yapan gruplardan her biri etkinliği kendi tarzında yapabilmektedir. Grupların her birinin tıpatıp aynı davranışlarla oynaması gerekmemektedir.⁷ Bu şekilde çocuklar bir bütünün parçası olarak kendi içlerinde bağımsız hareket etmeyi öğrenerek özgün düşünme yeteneği kazanacaklardır. Aynı zamanda diğer grupların faaliyetlerini de dikkate alarak aynı konuya farklı yaklaşım tarzları bulabileceğini veya bir konunun farklı şekillerde de ele alınabileceğini kavramış olacaklardır. Mesela, sadaka verme konusunda yapılacak bir paralel çalışma "bir elin verdiği diğer elin duymaması" temel prensibi çerçevesinde iyilik yapmanın farklı çeşitlerini kavramada öğrenciler için faydalıdır.

Zihinde Canlandırma: Katılımcıların gözlerini kapatarak, öğretmenin verdiği yönergeler doğrultusunda belirli görüntüleri zihinlerinde canlandırmalarıdır. Rahatlama çalışmaları sırasında kullanılan bu teknikle çocukların konsantre olmaları sağlanmaktadır.⁸ Özellikle tarihî hadiselerin zihinde canlandırılmasında, tasavvufî özellik taşıyan bazı kavramların anlaşılmasında faydalı olacaktır.

Müzikle Drama: Daha önce drama faaliyetine hiç katılmamış çocuklar için uygulanabilecek bir sistemdir. Bir müzik parçasının ritmine uyarak yürümek şeklinde uygulanır. Ya da bir drama etkinliğinde yaşantı ve duyguların daha güçlü ifade edilebilmesi için müzik kullanılabilir.⁹

Pandomim: Pandomim, öğrencilerin sözcük yerine hareketlerle bir şeyi canlandırması veya oynamasıdır.¹⁰ Mc Castlin, grupla yapılan pandomimin çocukta zihinde canlandırma becerisini geliştirdiğine,

⁶ Bkz. Önder, *a.g.e.*, s. 139.

⁷ Bkz. Önder, *a.g.e.*, s. 140.

⁸ Bkz. Önder, *a.g.e.*, s. 141.

⁹ Bkz. Önder, *a.g.e.*, s. 141-142.

¹⁰ Bkz. Neriman Aral ve diğerleri, *Eğitimde Drama*, Ya-pa Yayın Pazarlama, İstanbul 2000, s. 110.

farkındalık düzeyini arttırdığına dikkat çekmektedir. Çocuklarının çoğunun düşüncelerini beden yolu ile ifade ettiğine dikkat çeken Mc Castlin özellikle 5-6 yaş çocuklarının pandomimi doğal bir ifade yolu olarak kullandığını belirtmektedir. Yaratıcılığı geliştirme yönündeki çalışmalarda pandomimden faydalanılması gerektiğinin altını çizmektedir.¹¹ Pandomim, çocukların hem bireysel hem de grupla gerçekleştirebilecekleri bir drama etkinliğidir. En basit pandomim etkinliği bile dikkati arttırmakta ve hayal gücünün gelişmesine fırsat vermektedir. Ayrıca çocukların kendi bedenlerini ve beden dilini tanımalarına yardımcı olmaktadır. Bu yolla öğrencilerin iletişim becerileri, özellikle de jest ve mimiklerin oyun içinde kullanılmasıyla, sözsüz iletişim becerileri de gelişmektedir.¹²

Öykü/Olay Canlandırma: Bu teknikte önce çocuklara öykü ve olay baştan sona anlatılmaktadır. Sonra öğretmen öykünün/olayın geçtiği sahneyi (yeri) sözel olarak tanımlarken, öyküde canlandıracakları hareketleri ve çıkaracakları sesleri hatırlatmaktadır. Öğretmenin hatırlatmasıyla öğrenciler öykünün o bölümünü oynamaktadırlar.¹³ Bu teknikte sadece öykünün bazı bölümleri canlandırılmakta ve dikkat bu bölümler üzerinde toplanmaktadır. Çocuklar öykünün belli yerlerinde öğretmenin sorması ile çeşitli efektler, taklitler de yapmaktadırlar. Mesela bir dereден geçilmesi gerekiyorsa çocuklar hikâyenin o bölümünde taşların üzerine basarak dereyi geçmeye çalışırlar. "Kuşlar nasıl ötüyor?" diye öğretmen sorduğunda "cik cik cik..." diye çocuklar taklit yapabilirler. Burada öğretmen aceleci davranmamalı bir canlandırmadan diğerine geçmek için acele etmemelidir. Çocukların yeterli yaşantı geçirmelerine imkân sağlanmalıdır.

Resim Yapma: Gerçekleştirilmiş bir drama faaliyetinden sonra çocukların yaşadıklarını resmetmesidir. Bu hem zihinlerinde kavramların oturması açısından, hem de tecrübelerini farklı bir şekilde ifade etmeleri açısından faydalı olacaktır. Resim bireysel olarak ya da grup olarak yapılabilmektedir. Grup resminde tüm çocuklar büyük bir kâğıda hep birlikte resim çizmektedirler.¹⁴ Bu şekilde çocuklar, hem öğretmenleri ile hem de birbirleri ile edindikleri bilgilerini farklı bir ortamda paylaşmış olmaktadır.

¹¹ Bkz. Nellie McCastlin, *Creative Drama in The Classroom and Beyond*, Allyn & Bacon, New York 1990, s. 71.

¹² Adalet Kandır, "Pandomim", *Okul Öncesi Eğitimde Drama*, Kök Yayınları, Ankara 2003, s. 113.

¹³ Bkz. Önder, *a.g.e.*, s. 143-144.

¹⁴ Bkz. Önder, *a.g.e.*, s. 145.

Kukla Oyunları: Kukla oyunları çocukların çok da yabancı olmadığı kültürümüzde Karagöz-Hacivat oyunları ile zaten tanışık buldukları bir tekniktir. Kukla oynamak birkaç öğrencinin etkinliği şeklinde olabileceği gibi sınıfın tamamının katılacağı bir etkinliğe de dönüştürülebilmesi mümkündür. Çocuklar ellerinde bulunan kuklalarla drama faaliyetini gerçekleştirmektedirler. Bu kendini grup önünde ifade etmekte zorluk çeken öğrenciler için onlara cesaret verici bir tekniktir. Elinde kukla bulunan öğrencinin kendini güvende hissederek daha rahat konuşabilecektir.¹⁵ Hatta Karagöz-Hacivat gibi hazır malzemeler değerlendirilerek kültürel mirasımızın bir parçası da öğrencilere tanıtılmış olacaktır. Nihad Sami Banarlı, Muhittin Sevilen'in "Karagöz" isimli kitabına yazdığı önsözde bu oyunu tasavvuf inanışı için de bir vasıta olarak görmekte ve şöyle demektedir: "kainatta bizim bütün gördüklerimiz, yegane gerçek varlık olan Allah'ın, bir zuhur âlemi olan bu âlemdeki hayalleridir. Bu geçici varlıklar, tıpkı Karagöz perdesinde görünen hayaller gibi, Büyük Hakikat'in gölgeleridir. Büyük Hakikat ise bütün bu geçici hayallerin arkasında, onların vasıl olmaya çalıştıkları ebedi âlemdir."¹⁶ Kuklaların çocuklar tarafından daha önce hazırlanmış olması da kukla ile dramayı çocuk için daha cazip ve eğlenceli kılacaktır.

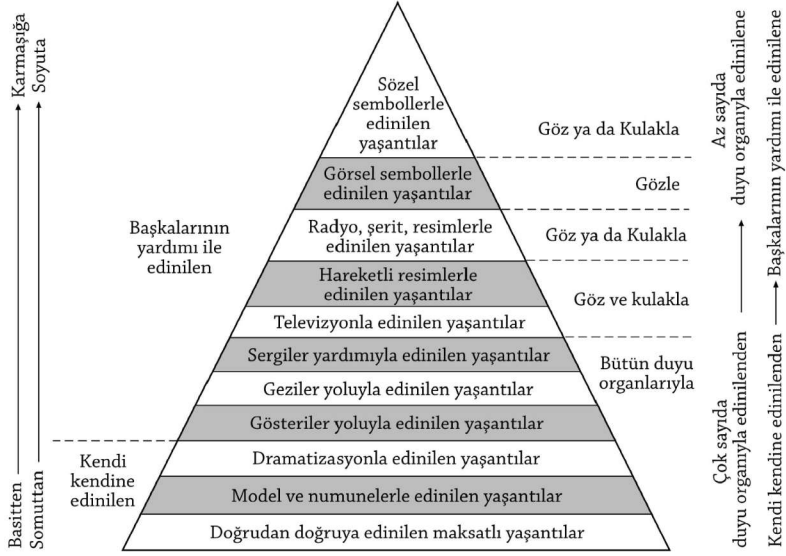
Bir eğitici drama etkinliği gerçekleştirilecekse ilk olarak yapılması gereken hedef davranışın belirlenmesidir. Ardından konuya uygun, hedef davranışın kazandırılmasına hizmet edecek drama tekniği tespit edilecektir. Uygulanacak bu teknik öncesinde grubun hazır hale getirilmesi gereklidir. Isınma denilen bu safhada öğretmen, öğrencilere bir film veya televizyon programı seyrettirebilir veya bir problem olay ile konuya giriş yapabilir. Konu, çocukların zihninde yer edindikten sonra eğer çalışma rol oynama şeklinde yapılacaksa rol oynayacaklar seçilmelidir. Rol oynayacaklara rolleri tanıtılır. Sahne hazırlanır. Seyircilerin de hazırlanması söz konusudur. Seyircilerin hazırlığı safhasında öğrencilerin hangi noktalara dikkat etmeleri gerektiği, oyun sonrası konu üzerinde tartışma yapılacağı gibi hususlar üzerinde durulmalıdır. Ardından canlandırma yapılır. Canlandırmayı müteakiben olay üzerinde tartışmalar gerçekleştirilir ve konu bir sonuca bağlanır. Ardından eğer canlandırma içinde hatalar varsa düzeltilerek tekrar sergilenir. Bu şekilde süreç tamamlanmış olacaktır.

Öğrenme sürecinin etkinliğine ilişkin Edgar Dale yaşantı konisi adını verdiği bir şema oluşturmuştur.

¹⁵ Bkz. Önder, *a.g.e.*, s. 146.

¹⁶ Muhittin Sevilen, *Karagöz*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1986, s. 3.

Şekil 1 - Yaşantı Konisi (Cone of Experience)

Bu şema aşağıdan yukarı doğru bakıldığında basitten, karmaşığa; somuttan, soyuta; çok sayıda duyu organları ile edinilenden, az sayıda duyu organlarıyla edinilene; kendi kendine edinilenden, başkalarının yardımı ile edinilene doğru akan bir yapıya sahiptir. Yaşantı konisi incelendiğinde dört temel ilkeye ulaşılmaktadır: 1. Öğrenme işlemine katılan duyu organlarımızın sayısı ne kadar fazla ise, o kadar iyi öğreniriz ve öğrenmelerimiz o kadar kalıcı olur. 2. En iyi öğrendiğimiz şeyler, kendi kendimize öğrendiğimiz şeylerdir. 3. Öğrendiğimiz şeylerin çoğunu gözlerimizimizin yardımı ile öğreniriz. 4. En iyi öğretim somuttan soyuta ve basitten karmaşığa doğru gidilendir.¹⁷ Yaşayarak öğrenmeyi temel alan eğitici drama Edgar Dale'in yaşantı konisine göre öğrenmeyi en kuvvetli ve kalıcı şekilde gerçekleştiren medotlardan biri olarak karşımıza çıkmaktadır.

Eğitici drama Osmanlı Devleti'nde de uygulanmış ve okullarda kullanılmıştır. Osmanlı'nın son dönemlerinde yayınlanmış bir belgeyi

¹⁷ Bkz. Selami Yangın, "Öğretim Sürecinde Kullanılan Araçlar ve Etkili Kullanımı", *Öğretim Teknolojileri ve Materyal Tasarımı*, Editör: Mehmet Küçük, Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara 2011, s. 49.

Yahya Akyüz neşretmiştir.¹⁸ Bu belge 1914 yılına ait anaokulu eğitim programıdır. Bu belgede özellikle lisan, jimnastik, eşya ve bahçe, hayat ve hareket derslerinin uygulanışında, çocukların özgürlüğüne, kendilerini serbestçe ifadelerine, kendi hayal dünyalarını kurmalarına ve yaratıcılığına dayanan bir yaklaşım önerilmektedir. Söz konusu belgenin Osmanlı'da eğitici dramının ilk izi olarak kabul edilmesi mümkündür. Eğitici drama konusundaki incelemeler ağırlıklı olarak batıdaki çalışmaları temel aldığı için Osmanlı ve Cumhuriyet dönemi eğitim tarihindeki eğitici drama uygulamaları karanlıkta kalmıştır. Bu alanda yoğun çalışmaları ve uygulamaları bulunan bir isim de Kâzım Karabekir Paşa'dır.

Kâzım Karabekir'in yetim çocukların elinden tuttuğu, onları yetiştirmek için eğitim ile uğraştığı bilinmektedir. Fakat eğitimde drama kullanımının tarihi süreci anlatılırken Karabekir'in eğitim çalışmalarında neredeyse ana unsur olarak kullandığı eğitici drama uygulamaları ile bağ kurulmamakta, hatta Karabekir'in isminden bile çoğu zaman bahsedilmemektedir. Pek çok eserde eğitici drama batı toplumlarında uygulanan bir metod olarak tanıtılmaktadır. Bu sebeple çalışmamızda Karabekir'in çocukların eğitimi hususunda uyguladığı yöntemler üzerinde durulacak ve bu uygulamaların eğitici drama kapsamında değerlendirilip değerlendirilemeyeceği incelenecektir.

Kâzım Karabekir'in Eğitim Alanındaki Uygulamaları:

Kâzım Karabekir, kurtuluş savaşı yıllarında özellikle doğu illerinde çok önemli başarılarla imza atmış bir komutandır. Başarıları sadece askeri zaferlerle sınırlı değildir. Hayatını zaferlerle doldurmuş bir komutan olmasının yanı sıra bir fikir adamı ve savaşta yetim kalmış çocukların elinden tutan ve onları geleceğe hazırlamaya gayret gösteren bir eğitimci olarak da karşımıza çıkmaktadır.

Bir askeri "yetimler babası" haline getiren sâikler ne olabilir? Bu konu üzerinde biraz durmak gerekir. Karabekir, çocukluk yıllarından beri ailesi tarafından yardımlaşma bilinci ile yetiştirilmiştir. Kendisi ailesinin bu konudaki tutumunu ve üzerinde bıraktığı tesiri şu şekilde ifade etmektedir:

"Yoksullara yardım zevki bende pek küçük yaşlarımdan yer etmiştir. Memleketimizin bir çok yerlerini beraber dolaştığım ve küçük yaşım-

¹⁸ Bkz. Yahya Akyüz, "Anaokullarının Osmanlı'da İlk Programları ve Ders Uygulamaları ile Yaratıcı Drama'nın İlk İzleri", *Bilim ve Akıl Aydınlığında Eğitim Dergisi*, Mayıs 2004, S. 51.

da kaybettiğim babamdan da sonra anamdan da yoksul çocuklara yardımını ve hele bayram günlerinde onlara çamaşır, elbise, harçlık vererek sevindirmek adetini görmüş ve o vicdan hazzını bir düziye tatmıştım. Ailemizin himayesinde birçok kimsesiz çocuklar yetiştirilmiştir.”¹⁹

Çocukluk yıllarında karakterine zerk edilen yardımseverlik şuuru büyüdüğünde onu yetimler babası haline getirecektir. Karabekir’in ailesi onu yaparak, yaşayarak öğrenme ile eğitmiş ve yardım zevkini hissetmesini sağlayarak hayat boyu bu zevke bağımlı hale getirmişlerdir. O da ailesinden aldığı bu nüveyi geliştirerek yetimlerin hayatta başarılar tatmasını sağlamış ve geleceğe ümitle bakmalarını temin etmiştir. Ailesinden aldığı bu eğitim yanı sıra kendisinin küçük yaşta yetim kalmış olmasının da bu konuda etkili olduğu düşünülebilir. Nitekim Fahrettin Kırzioğlu, Peyami Safa’dan naklen şu ifadelere yer veriyor: “Bu peygamberce şefkat ve merhametin sebebi kendisinden sorulduğu zaman, Kâzım Karabekir Paşa Hazretleri şu cevabı veriyorlar: ‘Ben de küçükken yetim kaldım...’”²⁰

Savaş yıllarında memleketin pek çok yerini dolaşırken, savaşta anneye ve babalarını kaybetmiş gördüğü yetim ve öksüz çocuklar dikkatini çekmiştir. Bir taraftan çocuk sefaletini gözleri ile gören Karabekir diğer taraftan da şahâne çocuk balolarını okudukça işittikçe kendini bir şeyler yapmak zorunda hissetmiştir. Bu duygularla şu satırları kaleme aldığını ifade eder bu ifadeler onun “çocuk davamız” olarak nitelediği çocukların elinden tutma gayretinin temel ilkeleri niteliğindedir.

“1. Bakımsız çocuklar millet enerjisinin, bakımsız topraklar da vatan enerjisinin kaybedilmesi demektir. 2. Bakımsız fidan kurur, çürür veya yabânî olur. Bakımsız çocuk ise hastalıklı olur, ölür veya suçlu veya cânî olur. 3. Bakımsız çocuk millî tehlikedir. Çünkü: her yıl maddî ve manevî bir sürü düşkün halk arasında kaynaşacak ve ordu saflarına karşıacaktır. Demek milletin ve ordusunun keyfiyet bakımından kıymeti her yıl bir derece daha aşağı düşecektir. 4. Vatanın geleceğinin sahipleri bugünün çocuklarıdır. Şu halde bakımsız çocukların bu vatana nasıl sahip olacakları bugünden düşünülecek bir mes’eledir. 5. Bu dünyada türlü haksızlıklar vardır. Haksızlıkların en gaddarcası çocukların bakımsız kalmasıdır. En haksız ölüm de yine bakımsız bir çocuğun ölümüdür. 6. Haksızlıklar nihayet mahkemede hallolunur. Bakımsız çocukların korunma hakkını da medenî kanunumuz hâkimlere vermiştir. Bunların savcısı ileri yerlerde bütün millettir. 7. Bakımsız çocukları olan bir milletin nüfus davasını da,

¹⁹ Karabekir, *Çocuk Davamız 1*, Emre Yayınları, İstanbul 1995, s. 9.

²⁰ M. Fahrettin Kırzioğlu, *Kâzım Karabekir*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1991, s. 171.

medeniyet davasını da ve nihayet insanlık davasını da sağlama kuvvetleri cılızdır. 8. Bazı kimselerden esefle duydum ve duymaktayım da: Madem ki bakamayacaklar ne diye çocuk yapıyorlar. Ben de cevap veriyorum ki: Ailelerin vatan borçları, fakir de olsalar, mümkün olduğu kadar çok çocuk yapmalarıdır. Nasıl bakılacağını hesap etmek onların değil, devletin vazifesidir. 9. Ölen, dilenen, hapsilere düşen... çocukların yasını ailesi çekse de tasasını topyekün devlet çekmelidir. 10. Bakımsız çocuklar felaket kaynağıdır: Her türlü hastalıklar cürümler, cinayetler onlardan daha kolay ve daha çok fıskırır. 11. Çocuk bayramı. "Ne hoş söz..." Fakat mes'ut çocuklar için her gün bayram, bakımsız çocuklar için ise bayram günü en büyük matem. 12. Hayatımda bana zevk veren hayli başarılarım vardır. En zevklisi binlerce bakımsız çocuğun hayat ve geleceğini kurtarmak olmuştur. Hayatımda duyduğum ıztıraplarım da vardır. En acısı bakımsız çocuk görmekliğim oluyor."²¹

Karabekir, bu duygularla çocuklar için bir şeyler yapması gerektiğini düşünerek çalışmalarına başlamıştır. Bu çalışmalarda özellikle çocukların iktisâdî manada gelişimini incelemiştir. Dolayısıyla meslek kazandırma eğitimleri ön plana çıkmıştır. Bu gayreti temel görgü kuralları ve ahlâkî erdemleri kazandırma gayreti ile de destekleyerek iktisâdî açıdan kendi ayakları üzerinde durabilen ve ahlâkî erdemlere sahip birer ferd olarak yetim çocukları yetiştirmeyi hedeflemiştir. Nuri Köstüklü, Karabekir'in eğitim çalışmalarını şekillendirirken Amerikan, Alman ve Fransız eğitimcilerinin eserlerini tetkik ettiğini söylemekte, özellikle Fichte, Pestalozzi, Paul Monroe gibi yabancı ilim adamları yanı sıra Ziya Gökalp'in fikirlerinden de etkilenmiş olabileceğine işaret etmektedir.²²

Karabekir, Erzurum'da 15. kolordu kumandanlığına tayin olduğunda çocuk davasını kökünden halletmek için imkân elde etmiştir.²³ Orduda terhisler sebebi ile boşalan kadrolara bu kimsesiz çocukları alan Karabekir, onları eğitmek için düzenlemeler yapmıştır. Ordu bünyesine aldığı çocukları ilk etapta günün yarısında okuma diğer yarısında da sanayi şubesinde terzi, kunduracı, saraç çırağı olarak yetiştirmeye başlamıştır.²⁴ Harbiye Nezâreti'nden onay alarak, 1 Temmuz 1919'da Sanayi Gürbüzleri olarak isimlendirdiği ilk eğitim ve bakım yuvasının açılışını yapmıştır.²⁵ Eğitim çalışmaları bir taraftan devam ederken Karabekir, Sarıkamış'ı almış ve neredeyse boş olan bu kasabayı hazırlatarak

²¹ Karabekir, *a.g.e.*, s. 13-14.

²² Bkz. Nuri Köstüklü, *Kâzım Karabekir ve Eğitim*, Çizgi Kitabevi Yayınları, Konya 2001, s. 24, 25.

²³ Bkz. Karabekir, *a.g.e.*, s. 15.

²⁴ Bkz. Karabekir, *a.g.e.*, s. 16.

²⁵ Bkz. Karabekir, *a.g.e.*, s. 17.

çocukları Erzurum'dan buraya naklettirmiştir. 24 Haziran 1921 yılında Sarıkamış'ta bir çocuk kasabası kurmuştur.²⁶ Doğu illerinde, kültürel ve sosyal teşebbüsleri geliştirmek ve bakıma muhtaç yoksul ve bakımsız çocukları hayata hazırlamak için, burada 12 Kasım 1921'de "Çocukları Himaye Cemiyeti" kurmuştur.²⁷ Bu şekilde başlayan eğitim çalışmaları daha sonra hem sayıca hem de nitelik olarak büyümüş anaokulundan lise çağına kadar çocukları kapsayan bir eğitim hamlesi haline gelmiştir. Ana mektebi, ilk, idadi, elektrik, sıhhiye, dişçi, matbaa, ziraat, tayyare, baytariye, müzik, iş ocağı, sanayi, şömendöfer bölümlerinin bulunduğu bu eğitim kurumu, Karabekir'in ifadesi ile 6000 çocuğun hayatını kurtarmış ve bunların 4000'i oldukça yetişmiş ve bir sanatın چراğı olarak yakınlarının yanına gönderilmiştir.²⁸

Karabekir, eğitim kurumlarını oluştururken gezdiği ve çeşitli vesilelerle haberdar olduğu yabancı eğitim kurumlarının çalışmalarını gözlemlemiş ve olumlu bulunduğu yönleri kendi kurumlarında da uygulamıştır. Mesela Gümrü'yü aldığı oradaki tüm kurumları gezmiş ve eğitim kurumlarında bulunan Türk olduğunu tespit ettiği çocukları almış ve gördüklerini şu şekilde ifade etmiştir:

"Amerikalılar'ın yetiştirmekte oldukları bu binlerce çocuk büyük bir bolluk içinde bulunmakla beraber bizimkilerden canlılık ve akıllılık hususunda çok geri duruyorlardı. Yalnız kız çocukları da çok ve hepsi dikiş makinelerini kullanıyorlardı. Gümrü'de bir salona girdiğimiz zaman yüzlerce dikiş makinesinin çocuklar tarafından işletildiğini hayretle gördüm. Ana mektebinden başlayarak tam bir hayat mücadelesine hazırlık ile uğraşıyorlardı. Lükse ait hiçbir şey öğretilmiyordu. İnsanca bir orta hayat işleri esas tutulmuştu. Çocuklar değil, Amerikalı muallimleri dahi kendi işlerini kendileri görüyorlardı... Bütün bu Amerikan müesseselerinden çok istifade ettim. Sarıkamış Çocuklar Kasabası'nda daha iyi işler yapabileceğimden çok memnun kaldım."²⁹

Kendisi yabancı kurumları gözlemlemekle kalmamış aynı zamanda belki bir soğuk savaş taktiği olarak değerlendirilebilecek şekilde yabancı gözlemcileri davet ederek kendi yetiştirdiği çocukların müsamerelerini izlettirmiş ve yabancı konuklarının takdirlerini toplamıştır. Karabekir bu gayretten kitabında şu şekilde bahseder:

²⁶ Bkz. Karabekir, *a.g.e.*, s. 77.

²⁷ Bkz. Makbule Sankaya, "Bir Çocuk Kasabası Sarıkamış", *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, S:23, Erzurum 2004, s. 239

²⁸ Bkz. Karabekir, *a.g.e.*, s. 90-91.

²⁹ Karabekir, *a.g.e.*, s. 74-75.

"Erzurum'da daimi olarak İngiliz kaymakamı (yarbay) Rawlinson ve birkaç İngiliz subayı bulunurdu. Ara sıra Amerikan, Rus ve Fransız subayları da gelir geçerlerdi. Bunlara mekteplerimizi ve çocuklarımızın iş ve hareket sahasındaki başarılarını gösterirdim. Mütareke hükümlerini kontrol vazifesi ile daimi olarak Erzurum'da bulunan Rawlinson'a bu teftiş gününü de gösterdim. Hayretler içinde kaldı. Ertesi gün beni husûsî ziyarete geldi ve hükûmetine yazdığı raporu okudu: "kabiliyetsiz sandığınız Türklerin neler yaptığını görmek ve istifade etmek için Erzurum'a çocuk terbiye mütehasısları gönderirseniz çok isabet edersiniz." Sonra da şunları söyledi: "Paşa! Sizi bir insan sıfatı ile bütün kalbimle tebrik ederim. Ben burada sizin tam dostunuz olarak değil zararınıza vazife ile oturan bir memurum. Fakat harp felaketine kurban gidenlerin çocuklarını korumanıza almak ve onları en medenî milletlerin çocuklarından daha çevik, becerikli bir hale getirmek gibi bir başarınızı gözlerimle gördüğümünden, Türklere kabiliyetsizlik isnadını hakikatsever bir insan sıfatı ile hükûmetime karşı dahi reddetmeyi bir borç bildim. Bizim Londra Hükûmeti babalarını harpte kaybedenlere para yardımı yapmak ile ne kadar yanlış hareket ettiklerini sizin yardım tarzınızı görünce anladım. Parayı ihtimal anneleri veya yakın kimseleri veya kendileri yer, gider. Fakat sizin yardımınız çocukların hayatını da istikbalini de kurtarıyor... Yine samimi söyleyeyim ki bir eksiğiniz vardır. O da makinedir. Eğer bu çocuklar bol makine de bulurlarsa memleketiniz için çok büyük kazanç olacaktır." Kendilerine teşekkür ettim. Her varlığımızın kimler tarafından ve ne derecelerde mahv ve tahrip olunduğunu biliyor ve görüyorsunuz. Fakat yine görüyorsunuz ki kimse bizim azim ve irademizi kıramıyor. Herhalde istikbalimizi teminden sonra makineye de var kuvvetle sarılacağız şu yokluktaki başarımızı şahittir dedim."³⁰

Karabekir, Ruslara da aynı şekilde hazırladıkları oyunları seyretirmiş, onlardan da takdir görmüştür. Hatta "sanayi" isimli oyunu Ruslar Rusça'ya tercüme ederek kendi ülkelerinde de sergilemişlerdir. Fransızlara da benzer bir uygulama yapmış ve Ankara'da bulunan irtibat subayı Mujen'in "bu çocukları Paris'e gönderin, sulh muahedenamenizi istediğiniz gibi yaparsınız" dediğini nakletmiştir.³¹ Amerikalılara ve Gümrü'de yaşayanlara da oluşturduğu okulları gezdirmiş, ve kendi ülkelerindekine göre daha kısıtlı imkânlar içerisinde çocukların üstün vasıflarına şahit olunca ermeni çocukların kabiliyetsiz olduğuna hükmettiklerinden bahsetmiştir.³² Gelen geçen yabancılara karşı subaylardan bazı dil

³⁰ Karabekir, *a.g.e.*, s. 46-47.

³¹ Bkz. Karabekir, *a.g.e.*, s. 85.

³² Bkz. Karabekir, *a.g.e.*, s. 76.

bilenlerini halk kılığına sokarak yabancılara göstermiş ve konuşturmuş bu şekilde halkın kültür seviyesinin yüksek olduğu izlenimini uyandırmak istemiştir.³³ Karabekir bu şekilde savaş sonrası yabancı gözlemcilerin gözünde yukarıda ifade edilen metinleri göz önüne aldığımızda yeni kurulmakta olan Türkiye Cumhuriyeti'ni daha iyi bir noktaya yerleştirme hususunda önemli bir gayret sarfetmiştir. Bu çalışmasında, yabancıların çocukları seyrederek duygulanmalarını sağlamış, ortamı yaşayarak paylaşarak hissetmelerini temin ederek eğitici dramının gücünden burada faydalanmıştır.

Karabekir'in, oluşturduğu eğitim kurumlarında önceliği iktisadî kalkınmaya verdiğini daha önce ifade etmiştik. Kalkınmaya ilişkin meslek eğitimi yanı sıra savaştan yeni çıkmış hatta yer yer muharebelerin devam ettiği bir dönemde pratik ilk yardım ve korunma bilgileri de çocuklara kazandırılmıştır. Meselâ, yara sarmak, yaralı taşımak, iyi yemek yemek, sıcak çarpmasına karşı, donmaya karşı yapılacaklar,³⁴ bunlar verilen eğitimin birer parçası olmuşlardır.

Karabekir bu bilgi ve alıştırmaları çocuklara uygulamalı olarak yaptırmakta ve kazandıkları bilgileri bölge halkına da iletebilmek için, okul bahçesinde oluşturduğu bir sahnede çocuklar tarafından canlandırılmasını sağlamaktaydı.³⁵ Bu şekilde hem çocuklar için hem de halk için farklı bir tecrübe yaşanmış olmaktadır. Karabekir sahnede oyun sergileme çalışmasını oluşturduğu eğitim kurumunun bir parçası haline getirmiştir. "Tiyatro" kelimesinin o dönem halk üzerinde oluşturduğu olumsuz çağrışımdan kaçınmak için yapılan bu çalışmayı "ibret" şeklinde ifade etmiştir. Tiyatro sahnesini de "ibret yeri" olarak tanımlamıştır.³⁶ Halkın istifadesine açık olan ibret yerinde sergilenen programlara hanımların da katılımını sağlamak için, hazırlattığı sahnenin ön cephesi yanı sıra, yan cephesini de açtırmış ve hanımların da erkekler arasına karışmadan seyredabilmelerini sağlamıştır.³⁷

Eğitim amacı ile kullanılmak üzere "Öğütlerim" ve "Şarkılı İbret" isimli iki kitap yazmıştır. Karabekir sadece okullarda eğitim gören değil okul dışında bulunan çocuklara ve halka da bir şeyler verilmesi gerektiğini düşünmüştür. "Bu yavrucuklara hayatın ilk esaslarını öğretecek ve sonra bu masum ağızlardan kendileri kadar saf olan halkımıza neşr-i nur

³³ Bkz. Karabekir, *a.g.e.*, s. 34.

³⁴ Bkz. Karabekir, *a.g.e.*, s. 18.

³⁵ Bkz. Karabekir, *a.g.e.*, s. 18.

³⁶ Bkz. Karabekir, *a.g.e.*, s. 40-41.

³⁷ Bkz. Karabekir, *a.g.e.*, s. 19.

edecek açık yazılmış zengin bir eser bulamamak, bana istirahat zamanlarımın bir kısmını onlar için sarfa sebep oldu. Onlara bu öğütlerimi yazdım ve hediye ettim"³⁸ diyerek çocukların yetiştirilmesi yanı sıra halkın eğitimi de amaçladığını ifade etmiştir. Okullarda uygulanan ibret gösterilerinin halka açık gerçekleştirilmesi bu amaca yöneliktir. Aynı zamanda halk arasında destansı bir biçimde yayılmış ve elden ele dolaşan ve okunan kitapların varlığından hareketle yine bu şekilde okunabilecek ve eğitici niteliğe sahip kitaplar hazırlamak maksadı ile yola çıkmıştır. Bu amaçla halkın ruhuna vicdanına eza vermeden ve onların mukaddesatına hürmetten ayrılmadan bir takım bâtil inançları ortadan kaldırmaya hizmet edecek, sağlık ve tasarruf konularını işleyecek kitaplar oluşturmayı amaçlamıştır.³⁹ "Öğütlerim" adlı kitap, bu maksatla kaleme alınmıştır. İçinde çocukların da anlayabileceği şekilde hazırlanmış, yaklaşık 150 kısa yazı bulunmaktadır. Çocukların ruh, zihin ve vücutlarını bir arada terbiye edebilmek amacı ile şiir ve musıkîye olan ilgisi sayesinde "Şarklı İbret" isimli bir kitap da oluşturmuştur.⁴⁰ Bu kitap içinde çocuklar için dokuz tiyatro oyunu yer alır. Her hafta düzenlenen ibret çalışmalarında çocuklar o hafta bütün çocukların tatbik etmeleri için üç beden hareketi yapmakta, üç öğüt anlatmakta, uygulamalarını eşya üzerinde göstermekte ve pratik hayattan canlandırmalar yapmaktaydılar.⁴¹ Bu gösterilerin halk üzerinde olumlu etkileri olduğunu gözlemleyen Karabekir şöyle söylemektedir:

"Benim küçük yavrularım, her Cuma üç öğüt söylemek ve üç de idman hareketi göstermek ve faydelerini anlatmakla pek büyük tesirler bırakıyorlar. Halk da bu küçülmüş büyümüş adamları pek hürmetli nazlarla seviyor ve can kulağıyla bu öğütleri dinliyorlar. Bunları canlı bir şive ile çocuk dilinden dinlemek pek tatlı ve pek müessir oluyor. Öğütlerin kabil olan kısımları bahsi geçen eşya üzerinde tatbikatı yapmak sureti ile ameli olarak gösterilirse halkımız üzerinde daha büyük hüsn-ü tesir yapıyor."⁴²

Karabekir, halkı ortaya çıkabilecek provokatif eylem ve çalışmalar konusunda bilinçlendirmek ve onların millî ve manevî şuurlarını geliştirmek için "irfan müesseseleri" olarak tanımladığı bazı kurumları hayata geçirmiştir. Bu konuyu şöyle ifade eder: "Yakında doğunun yani Türkün ve Kürdün başına gelecek bu belaları halkın bir düziye gözüne ve kulağına arz etmek ve halkı çocuklar vasıtası ile mümkün olduğu kadar her

³⁸ Kâzım Karabekir, *Çocuklara Öğütlerim*, Emre Yayınları, İstanbul 1995, s.12.

³⁹ Bkz. Karabekir, *Çocuk Davamız 1*, s. 93.

⁴⁰ Bkz. Karabekir, *a.g.e.*, s. 106.

⁴¹ Bkz. Karabekir, *a.g.e.*, s. 19.

⁴² Karabekir, *Çocuklara Öğütlerim*, s. 12.

sahada ileri yürütmek sureti ile düşmanlarımızın hazırladıkları ihtilâllerin önünde durabilirdim.”⁴³ İfade ettiği amaca uygun olarak hizmet verecek kurumları şu şekilde sıralamak mümkündür: 1. İbret yeri (aynı zamanda konferans salonu), 2. Müze, 3. Müzik mektebi, 4. Muhtelif kurslar (Elektirikçilik, sinemacılık, fotoğrafçılık), 5. Spor kulübü (Avcılık, atıcılık, binicilik, uzun yürüyüş. Binicilik ve atıcılık 12 yaşında başlamaktadır.), 6. Okuma salonu, 7. Okuma bilmeyenlere mektup yazma merkezi, 8. Sinema ve film kütüphanesi.⁴⁴

Yukarıda ifade ettiğimiz aynı amaca yönelik olarak, halkı ve çocukları maddî, manevî, faydalı ve zevkli bir şekilde meşgul edecek kalkınma bayramları oluşturulmasını da düşünmüştür. Bu bayramları şu şekilde sıralamak mümkündür: 1. Ağaç bayramı, 2. İdman bayramı, 3. Kitap bayramı, 5. Atış bayramı (12 yaşından itibaren atış talimleri başlamaktadır).⁴⁵

Bütün ailelerin geceleri okumaları ve çocukların da yükselmeleri ve halkı aydınlatmaları için üç kitaba ihtiyaç olduğunu düşünmektedir. Bunlardan birincisi Toplum, sağlık ve ekonomi alanında halk arasında oluşmuş yanlış bilgi ve inançları düzelterek öğütlerdir. Nitekim Karabekir, kaleme aldığı “öğütlerim” isimli kitabı ile bu hedefini gerçekleştirmiştir. Bir diğeri, fikir, ruh beden terbiyesini bir arada yapacak müzikli hareket oyunları oluşturmaktır. Paşa, “Şarkılı İbret” isimli kitabı ile bu amaca ulaşmayı hedeflemiştir. Ve bir “istiklâl marşı” yazmış bu alanda gördüğü boşluğu doldurmaya gayret göstermiştir. Makine ve alet kullanımının faydaları ve bu şekilde oluşan fabrikaların resimleri, fiyatları, işçileri ve hasılatını gösterecek sanayi projelerinin yer aldığı bir kitap da oluşturmayı planlamış ve gerçekleştirmiştir. Berlin’de bulunan mühendis Şeref Bey’e hazırlattığı bu kitap içinde Türkiye’de uygulanabilecek sanayi projeleri, yaklaşık maliyetleri, nereye kurulabileceği gibi pratik bilgileri ihtiva etmektedir.⁴⁶ Evlerde ve mahalle kahvelerindeki amiyane resimler ve levhalar yerine millî gurur verecek ve birlik temin edecek resimler ve yazılar hazırlanmasının faydalı olacağını düşünmüştür.⁴⁷ “Birlik kuvvettir”, “Kürtler Anadolu’nun ilk Türkleri olan Hititlerdir”, “İslâmlar kardeştir”, “Türk yılmaz” gibi vecizeleri levha olarak hazırlatmış ve toplu yerlere astırmıştır.⁴⁸ Bu uygulama da yaşayarak öğrenme kapsamında değerlendirilebilecek güzel bir ayrıntıdır. İnsanı günlük hayatta bakkalda, kahveha-

⁴³ Karabekir, *Çocuk Davamız 1*, s. 36.

⁴⁴ Bkz. Karabekir, *a.g.e.*, s. 36.

⁴⁵ Bkz. Karabekir, *a.g.e.*, s. 36.

⁴⁶ Bkz. Karabekir, *a.g.e.*, s. 107-115.

⁴⁷ Bkz. Karabekir, *a.g.e.*, s. 37.

⁴⁸ Bkz. Karabekir, *a.g.e.*, s. 38.

nede, hatta evinde bu şekilde hazırlanmış millî ve manevi bilinci kuvvetlendirici kardeşlik şuurunu parıldatıcı veciz ifadelerle uyarmak oldukça pratiğe uygun bir düşünce ve uygulama olmuştur. Yukarıda ifade ettiğimiz uygulamalar yaparak ve yaşayarak öğrenme hususunda oldukça kıymetlidir.

Oluşturduğu eğitim kurumlarında verilecek eğitimde özellikle uygulamaya dönük bir yaklaşım söz konusudur. Yaşayarak ve görerek inceleyerek öğrenme Karabekir'in oluşturduğu bu eğitim kurumlarının ana özelliklerindedir. Karabekir'in oluşturduğu bu müessesede, çocuklara ilk günden yemek kaplarını, çamaşırlarını yıkamaları ve söküklüklerini, kopuklarını, yamalarını dikmeleri, yataklarını havalandırmaları ve düzeltmeleri öğretilmekte ve artık bu gibi işlerle kendilerinin meşgul olmaları sağlanmaktadır. Bu konuda öğrencilerin sık sık kontrol edilmesi de söz konusudur. Çocukların kendi işlerini görmelerine büyük önem verilmiştir. Kaide şu şekilde belirlenmiştir: "çocuk neyi yapabiliyorsa onu kendi yapar". Çocuklara hangi yaşta olursa olsun hayatı kolaylaştıracak aletler ve hastalık yapıcı mikroplar⁴⁹ gösterilmekte, fayda ve zararları anlatılmaktadır. Saat, pusula, telgraf, telefon, telsiz telgraf, otomobil, uçak, lokomotif, elektrik santrali... elde hangi aletler varsa veya yakın çevrede hangi tesisler bulunuyorsa hepsinin nasıl işlediği çocuklara gösterilmekte, anlatılmakta, büyüklerine uygulama da yaptırılmaktadır. Mikroplar, mikroskopla seyredilmekte ve nerede üredikleri anlatılmaktadır. Hasta olmuş kişiler öğrencilere seyrettirilmekte, faydalı mikropların neye yaradıkları da gösterilmektedir. Canlıların şekil ve hareket tarzları da uygulamalı olarak gösterilmektedir. Karabekir'in bir harekâta ele geçirdiği ve çocukların ziyaret etmesi için Erzurum Lisesi'ne bağışladığı bir hayvanlar koleksiyonu da bulunmaktadır ve çocukların bu sergiyi gezmeleri sağlanmaktadır. Coğrafi özellikler ve genel olarak arazi yapısı üzerindeki incelemeler sahada canlı olarak yapılmaktadır. Önemli tarihî olaylar çocuklara sık sık anlatılmaktadır. İnsanlarla iyi geçinmek, iyi konuşmak, iyi yürümek, iyi yemek yemek gibi muâşeret kuralları ve usulleri uygulamalı olarak öğretilmektedir. Bu konuda Karabekir'in yazmış olduğu piyesler de halk huzurunda oynanarak hem halkın hem de öğrencilerin bu alanda yetişmeleri amaçlanmıştır.⁵⁰ Yaşayarak öğrenme açısından oldukça önemli ve faydalı gördüğümüz bir uygulama da şu şekilde olmuştur. Yabancı, yerli devlet adamları veya önemli şahıslar ziyarete geldiğinde özellikle ziyafet verirken Paşa, çocuklardan bir grubu davet etmekte ve bir büyüğün yanına bir

⁴⁹ Karabekir "makine ve mikrop" olarak tanımladığı bu iki unsura çok önem vermiş ve bu isim altında bir de öğüt yazmıştır.

⁵⁰ Bkz. Karabekir, *a.g.e.*, s. 39-40.

küçük denk gelecek şekilde sofraya oturarak önemli zevatla birlikte çocukların bulunmasını da sağlamaktaydı.⁵¹ Bu davranış hem çocukların kendilerine öz güven duymalarını sağlamaya hizmet eden, hem de muâşeret kurallarını büyüklerden görerek öğrenme veya öğrendiklerini uygulama imkânı veren önemli bir uygulama olarak dikkat çekmektedir.

Karabekir eğitim kurumlarını teftişi esnasında yaptığı değerlendirmelerde verilecek eğitimin özellikleri konusunda öğretmen, idareci ve öğrencilere açıklamalar yapmıştır. Bu açıklamalar ve değerlendirmelerde eğitim kurumlarında dikkat edilmesi gereken hususlar şu şekilde tespit edilmiştir: 1. Çocuklar kendilerini çevrelerini tafsilatlı olamamak şartı ile gözleriyle görmeli, öğretmenler tarafından önce sorulmalı ve sonra da anlatılmalıdır. 2. Çocukların akılları; hadiselerin izahı, sonuçlardan etkileri bulmak, etkenden sonucu çıkarmak, eşyanın anlaşılması, dikkatli olmak, anlayış ve kavrayış hızı, nitelik ve niceliklerin bulunması gibi hususlarda düşünmeye ve araştırmaya alıştırmalıdır. Meselâ, gramofon, org, piyano gibi çalgılarla, mîknatıs, büyüteç, saat, pusula, termometre, barometre, tulumba ve diğerleri gösterilerek, ne olduğunu ve neye yaradığını ve keza hava olaylarından karların ve yağmurların nasıl oluştuğu hakkında çocukların fikirleri sorulur. Onların bunlar için söyleyecekleri çocuğa düşünce ve teoriler ciddi olarak göz önüne alınır. Verilecek bilgiler ile bu olayların anlatım şekli çocuklara keşfettirilir; yani çocuklara olaylar anlatılarak öğretilmeyip bunun bizzat çocuklar tarafından keşfedilmesini sağlayacak bilgiler verilmelidir. 3. Şehrin fabrikaları, tezgâhları, eski eserleri, camileri, çeşmeleri, kışlaları yerinde anlatılmalı, yapanları hayırla yad etmeli ve Fatihalar okutulmalıdır. Bizim bırakacağımız eserlerin evlâdlarımız tarafından böyle büyük saygıyla karşılanacağı izah edilmelidir. 4. Daimî neş'eli bulundurulmak için çocuklara korkunç ve iğrenç şeyler gösterilmemeli ve kulakları da bu gibi şeyler işitmemeli, hatta çirkin ve kaba sözleri bile duymamalıdır. 5. İdman taliminde aynı zamanda eğlenceli oyunların bulunması pek muvafıktır. 6. Muhtelif bölgeler, muhtelif lehçelere sahiptir, bunların asıl lehçeye göre ıslahı önemlidir. 7. Her çocuk mektebe girdiği zaman ağırlığı ve boyu ölçülmeli ve kayda alınmalıdır. Daha sonra çocukların sağlığı büyümesi bu suretle daima kontrol altında tutulmalıdır.⁵²

Karabekir, yaşayarak öğrenme hususunda oldukça önemli olan ve çocukların bizzat gözlem yapmalarına ve hissetmelerine imkân veren geziler de düzenlemiştir. Erzurum ve Sarıkamış'tan İstanbul, Ankara,

⁵¹ Bkz. Karabekir, *a.g.e.*, s. 40.

⁵² Bkz. Karabekir, *a.g.e.*, s. 31-32.

Bursa gibi daha büyük ve modern şehirlere çocukları götürerek o dönem Anadolu'nun farklı şehirlerini görmelerini sağlamış, hatta işgal altındaki şehirlere de çocukları götürerek, hem millî mücâdele ruhunu çocuklarda uyandırmak hem de daha modern şehirler görmelerini sağlamak konusunda gayret sarf etmiştir. Gezi sırasında ve sonrasında "paşa babalarına mektup yazma" bahanesiyle çocuklardan yazılı değerlendirmeler de alınan Karabekir, yaşantı sonrası değerlendirme yaptırarak eğitici dramının önemli unsurlarından birini de gerçekleştirmiştir. Çocukların gezi sonrası değerlendirmelerine baktığımızda millî mücâdele şuurunun çocuklarda oluştuğunu gözlemlemek mümkündür. Konuyu bir kaç örnekle devam ettirelim:

4. sınıftan Bayburtlu Yusuf Ziya şunları söylüyor; "14 ve 15 Mayıs'ta sinema çektirdik. Bugün ızdırabım çok idi. Evet herkes böyle bir zamanda ızdırıp çeker. Dedemin ayağına kapanan, eski kölem, iyilikbilmez, nankör, habis bir Fransız iskelede sinema için hazırlayacağımız bir yere bırakmıyor. Ey Türk oğlu sen bunları gördükçe, böyle bir halle yaşadıkça yaşıyorum sanıyorsan, eğer böyle yaşayacaksan, öl yerlere gir, bunları görme."⁵³

5. sınıftan Erzurumlu Selahaddin düşman işgali altındaki İstanbul'da yapılan Beyoğlu gezisine ilişkin şunları söylüyor; "...müsamere bittikten sonra her gün İstanbul'un bir semtini geziyorduk. İstanbul'un en güzel yeri Beyoğlu. Fakat bu kadar güzelliği ile bize katıyen bir neşe vermiyordu. Çünkü oradaki bütün sanatkârlar tüccarlar hep Türk'ün gayrı olduğu için neşe yerine bilakis kırgınlık veriyordu. Daha biz İstanbul'a gitmezden evvel hiçbir Türk askeri veya bir kıta geçmemiş! İlk olarak biz oradan silahla, muzıka ile geçerek Beyoğlu Fatihî ünvanını aldık..."⁵⁴

6. sınıftan Tortum'lu Refik rize gezisine ilişkin şunları kaydediyor; "Rize'den Sürmene'ye hareketimizde sahilde bulunan dağların ufak kro-kisini yaparken hatırıma gelen şey, bu dağların arasındaki sulardan istifade etmek. Fakat maateesüf kimsenin hatırına bile gelmiyor."⁵⁵

Okunan satırlardan çocukların bu gezilerden etkilendikleri ve geleceğe ilişkin yorum ve projeler ürettikleri, dolayısıyla gezilerin eğitici niteliğinin ön planda olduğunu ifade etmek mümkündür.

⁵³ Karabekir, *a.g.e.*, s. 161.

⁵⁴ Karabekir, *a.g.e.*, s. 160.

⁵⁵ Karabekir, *a.g.e.*, s. 127.

Sonuç:

Yapılan incelemeler ışığında, yaşayarak öğrenme ve eğitici dramının çeşitli şekilleri ile Karabekir tarafından uygulanmış olduğu görülmektedir. Özellikle ibret yerinde sergilenen programlarla hem öğrencilerin oyunu sergilerken öğrenmeleri hem de halkın seyrederken öğrenmesi amaçlanmıştır. Öğütlerin okunması hareketlerle canlandırılması gibi uygulamalar modern eğitime oldukça uygundur. Yabancılarla bu temsillerin seyrettirilmesi ve bu şekilde yeni Türkiye imajının güçlendirilmesi de dramının gücünden faydalanılan oldukça akıllıca bir yöntem olmuştur. Çocukların büyüklerle birlikte yemek yemesi özellikle gelen önemli konukların yanına birkaç çocuk da oturtularak yemek yenilmesi yaşayarak, yaparak öğrenmeyi hedefleyen eğitici drama uygulamalarına uygundur. Geziler düzenlenmesi gezilerin özellikle modern şehirlere ve işgal altında bulunan şehirlere düzenlenmesi çocukların farklı duyguları yaşamalarına imkân vermiş ve bu duyguların yazılı olarak alınması da kalıcılığı sağlama yönünden faydalı olmuştur. Eğitici drama uygulamalarında sürecin tamamlanması için son değerlendirme yapılır. Çocuğun zihninde olayın doğru olarak yerleşmesi için bu safha çok önemlidir. Çalışmamız sonunda şunu ifade edebiliriz ki, Karabekir, modern uygulamalara yakın bir şekilde eğitici dramayı bir eğitim metodu olarak kullanmıştır. Hatta eğitimde drama kullanımının öncülerinden biri olduğunu da söylemek gerekir. Çünkü okullarda tiyatro uygulamaları yapan ilk kişinin Muammer Targaç olduğu bazı eserlerde tarih verilmeden belirtilir. Kronolojik olarak 1925'te İsmayıl Hakkı Baltacıoğlu'nun çalışmalar yaptığı bilgisinden önce Muammer Targaç'ın çalışmalarından bahsedilmesi bu çalışmaların 1925 öncesine ait olduğunu düşündürmektedir.⁵⁶ Karabekir Erzurum'da 1919 yılında eğitici drama çalışmalarına başlamıştır. Dünyadaki gelişimine bakıldığında 1911 yılında Harriet Finlay Johnson adlı bir köy öğretmeni tarafından ilk uygulamanın yapıldığı belirtilmektedir.⁵⁷ Bu süreci 1920'li yıllarda Peter Slade ile başlatanlar da olmuştur.⁵⁸ Karabekir'in uygulamaları sadece Türkiye'de değil Dünya eğitici drama çalışmalarını açısından da oldukça önemlidir ve öncüdür. Dolayısıyla eğitici drama tarihi yazılırken veya bu konuda değerlendirmeler yapılırken Kâzım Karabekir'in ismine ve uygulamalarına da yer vermek bir gereklilik olarak karşımıza çıkmaktadır.

⁵⁶ Bkz. Zülal Bozdoğan, *Okullarda Rehberlik Etkinlikleri ve Yaratıcı Drama*, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara 2003, s. 33.

⁵⁷ Bkz. Bozdoğan, *a.g.e.*, s. 32.

⁵⁸ Bkz. Alev Önder, *Yaşayarak Öğrenme İçin Eğitici Drama*, s. 33.

Kaynakça

Adalet Kandır, "Pandomim", *Okul Öncesi Eğitimde Drama*, Ankara, Kök Yayınları, 2003.

Alev Önder, *Yaşayarak Öğrenme için Eğitici Drama*, Epsilon Yayınları, İstanbul 2000.

Brian Way, *Development Through Drama*, Atlantic Highlands N. J. America, Humanities Press, 1973.

Fatma Tezel Şahin, "Doğaçlama ve Rol Oynama", *Okul Öncesi Eğitimde Drama*, Ankara, Kök Yayınları, 2003.

Kâzım Karabekir, *Çocuk Davamız 1*, İstanbul, Emre Yayınları, 1995.

_____, *Çocuklara Öğütlerim*, İstanbul, Emre Yayınları, 1995.

Makbule Sarıkaya, "Bir Çocuk Kasabası Sarıkamış", *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, Erzurum, S:23, 2004.

Muhittin Sevilen, *Karağöz*, Ankara, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 1986.

M. Fahrettin Kırzıoğlu, *Kâzım Karabekir*, Ankara, Kültür Bakanlığı Yayınları, 1991.

Nellie McCastlin, *Creative Drama in Primary Grades*, New York, Longman Inc., 2000.

_____, *Creative Drama in The Classroom and Beyond*, New York, Allyn & Bacon, 1990.

Neriman Aral ve diğerleri, *Eğitimde Drama*, İstanbul, Ya-pa Yayın Pazarlama, 2000.

Nuri Köstüklü, *Kâzım Karabekir ve Eğitim*, Konya, Çizgi Kitabevi Yayınları, 2001.

Selami Yangın, "Öğretim Sürecinde Kullanılan Araçlar ve Etkili Kullanımı", *Öğretim Teknolojileri ve Materyal Tasarımı*, Editör: Mehmet Küçük, Ankara, Nobel Akademik Yayıncılık, 2011.

Yahya Akyüz, "Anaokullarının Osmanlı'da İlk Programları ve Ders Uygulamaları ile Yaratıcı Drama'nın İlk İzleri", *Bilim ve Akıl Aydınlığında Eğitim Dergisi*, Mayıs 2004.

Zülal Bozdoğan, *Okullarda Rehberlik Etkinlikleri ve Yaratıcı Drama*, Ankara, Nobel Yayın Dağıtım, 2003.

Abstract:

Educational Drama and Experiential Learning in Kazım Karabekir's Practices

Kâzım Karabekir, one of the important commanders of the Turkish salvation, who helped the orphans during the war and after war period. He tried to prepare them for the future and tried to make them a beneficial citizen. He used educational drama which is one of the modern educational methods in his educational works. Karabekir is one of the priors of using drama in education throughout the world. He is not known as an educational drama user. This paper aims to note this reality to the history of educational drama and to draw attention to the works of Kâzım Karabekir on this subject.

Key words: Kazım Karabekir, drama, educational drama, experiential learning, education.

